

Josipa
Lulić

Srednjovjekovna sveta mjesta

*Uređenje svetišta, 15. međunarodni kolokvij MIC-a
za kasnu antiku i srednji vijek
Poreč, Biskupski dvor
5.-8.6.2008.*

Poreč, grad koji je zadržao rimski raster, u čijim se ulicama nalaze romaničke kuće, a u samom srcu grada svjetski poznata Eufrazijana, jedna od najočuvanih kasnoantičkih crkava, bio je pravo mjesto da se u njemu okupi "krema" stručnjaka koji se bave proučavanjem kasne antike i srednjeg vijeka. Kolokvij Međunarodnoga istraživačkog centra za kasnu antiku i srednji vijek koji se tradicionalno odvijao u Motovunu u svojem je jubilarnom petnaestom izdanju prerastao zidine srednjovjekovnog gradića te smjestio četrdesetak izlagača u dvoranu porečkoga biskupskog dvora iz 6. stoljeća.

Tema ovogodišnjeg simpozija bila je uređenje svetišta. Interdisciplinarnost koju njeguje MIC iznjedrila je različite pristupe problematici – sa stajališta povjesničara, povjesničara umjetnosti, arheologa ili povjesničara prava; raznolikost zemalja iz kojih su došli sudionici pokrila je većinu Mediterana, a raznovrsnost interesa cijeli vremenski raspon predviđen imenom Centra.

Na razini metodologije iskristaliziralo se nekoliko pristupa temi uređenja svetišta. Prvi se bazira na arheologiji: preciznim iskopanjima utvrđuje se kronologija i oblici. Tako je Michele Piccirillo pokazao kako se oltari na četiri stupića u crkvama Arabije javljaju tek u 6. stoljeću, dok je ono što se dosad u literaturi nazivalo *sirijskom bedom* zapravo tron, a izraz bema koristio se za cijeli prostor svetišta. Vanja Kovačić govorila je o novootkrivenom prostoru ispod oltara u trogirskoj katedrali Sv. Lovre, koji se po ostacima keramike može datirati u onu prvu, redovno pretpostavljaju,

fazu crkve i koji zbog svoje funkcije otvara mjesto promišljanju sudbine relikvija koje su se u njemu nalazile. Béla Zsolt Szakacs donio je najnovije interpretacije međunarodnoj javnosti dosad malo poznate građevine, najvažnije crkve karolinškog Mosaburga, današnjeg Zalavára. Crkva u Zalaváru, datirana grobnim nalazima u 9. stoljeće, imala je oko polukružne apside ophod s radijalnim kapelama. Najbliži komparativni primjeri takve strukture daleko su i u vremenu i u prostoru: opatijske crkve u Tournousu i Toursu iz 11. stoljeća, te se čini da je ta crkva s periferije najraniji poznati primjer te vrste uređenja svetišnog prostora.

Drugi pristup polazi od samog spomenika, kontekstualizirajući ga i koristeći kao dokument odnosa promatrača odnosno korisnika prema prostoru. Tako se Flavia De Rubeis koncentrirala na natpise na liturgijskoj opremi, istražujući njihovo simboličko značenje: od posvetnih natpisa koji ne samo da imenuju naručioca već predstavljaju i njegov društveni stalež do natpisa kao posebnih oblika pobožnosti koji podsjećaju na običaje hodočašćenja na grobove mučenika. Alain Erlande-Brandenburg koncentrirao se na promjenu liturgije, okretanje misnika i sve promjene koje to za sobom povlači u uređenju svetišta francuskih crkava od godine 1000. do 13. stoljeća. Privilegirane se relikvije iznose iz kripti, u sakralnom prostoru radi se mjesto za kanonički ili redovnički kor te se time crkve otvaraju monumentalnim pročeljima na zapad, što će u gotici uzrokovati promjene i u urbanom tkivu grada. Nicolas Reveyron

→ Poreč,
pogled na
svetište
Eufrazijeve
bazilike u
Poreču, 6. st.

pozabavio se problemom svjetla u srednjovjekovnoj arhitekturi, posebice pitanjem svjetla u svetištu. Neke su sheme nasljedovane iz kasne antike, recimo središnji niz otvora, no neke su nove te vrlo duboko simbolički promišljene. Autor tako dovodi u vezu tretman svjetlosti u deambulatoriju u Cluny III s klinijevskom liturgijom vezanom za Uskrs: slika redovnika u “anđeoskom deambulatoriju” prefiguracija je Uskrsnuća.

Treći pristup koncentrira se na pisane izvore, te je naravno svojstven povjesničarima i povjesničarima prava, no nezaobilazan kao potvrda zaključaka donesenih samo

oblikovnom analizom. Trpimir Vedriš pristupio je upravo na taj način: u svjetlu tumačenja hrvatskih povjesničara umjetnosti (M. Jurković, N. Jakšić) o oblikovnoj posebnosti troapsidalnih crkava kao dokazu prisutnosti milanskog obreda protumačio je dosad neotrišteni izvor, pismo Amalarija iz Metza, i u njemu pronašao naznake koje bi upućivale na postojanje upravo ambrozijanske liturgije na području koje je bilo pod zadarskom upravom. Christian Lauranson-Rosaz i Jacques Pericard istražili su kraljevske diplome, dekrete koncila, biskupske odredbe i hagiografske tekstove kako bi pronašli izvore za

posvećenje i funkcije svetišta. Tekstovi o obredima posvećenja javljaju se već krajem kasne antike i uključuju obvezu polaganja relikvija mučenika u prostor prezbitarija, dok funkcije sakralnog prostora obuhvaćaju uz sakralne i pravne - to je mjesto u koje se bježi i na kojem se dijeli pravda.

Zaseban blok činila su izlaganja koja su se bavila slikom u svetištu, bilo u smislu oslikanih oltara (Marazzi i Catalano), freski u svetištima (Piazza, Sabater) ili liturgijske opreme (Belcari, Valenzanno, Carrero Santa-maria). Konačno, Xavier Barral i Altet istražio je predmete koji obično nisu meta velikog interesa, ali su izuzetno zanimljivi: vezene tkanine. Predstavio je romaničku tkaninu koja se čuva u Victoria and Albert Museumu i ponudio nova rješenja za smještaj tog tipa tkanina u apsidama: uz dekorativnu, one su

po Barralu imale i liturgijsku funkciju.

Osim izlaganja koja su bila središnji dio porečkog skupa, obogaćivanju slavljeničke obljetnice pridonijela su i druga događanja. Četrnaesti broj časopisa *Hortus Artium Medievalium* i knjigu (ur. Miljenko Jurković i Jean-Pierre Caillet) *Velika Gospa pres de Bale*. Vol. I predstavili su Miljenko Jurković, Nikola Jak-šić i Gian Pietro Brogiolo. Održao se i deseti sastanak međunarodnog odbora za izradu Korpusa europske arhitekture 1. milenija.

Međunarodni kolokvij MIC-a za kasnu antiku i srednji vijek svoju je petnaestu obljetnicu dočeka u slavljeničkom, ali i rad-nom duhu te je velikim brojem vrsnih izlaga-ča i značajnih priloga ponovo potvrdio svoju važnost kao jedan od najvažnijih europskih simpozija posvećenih tom razdoblju. ✕

SUMMARY: MEDIEVAL HOLY PLACES

/ The topic of the 15th International Symposium of IRCLAMA (International Research Centre for Late Antiquity and the Middle Ages), held in Poreč from 5-8 June 2008, was "The Arrangement and Decoration of the Sanctuary". About

forty speakers - historians, art historians and law historians - elaborated on the subject, concentrating on architectural, visual, legal and ritual aspects of the topic related problems.